

GIDA EGEMENLİĞİ Mİ DEDİNİZ?

Yeşil Ekonomi gibi son zamanların moda söylemlerinden birisi de “Gıda Egemenliği”. Bu söylem tabii ki “Türkiye, tarımda dünyanın kendine yeterli 7 ülkesinden biridir” kutsal yalanıyla büyümüş bir nesil için son derece cezbedici; cezbedici olduğu kadar da tehlikeli.

Hatırlarsanız, “Yeşil Ekonomi, Sürdürülebilir Kalkınma vs...” başlıklı yazımda, çok sayıda tanımı bulunmakla beraber sürdürülebilir kalkınmayı **“Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını tehlikeye sokmadan bugünkü ihtiyaçları karşılayan kalkınma”** olarak tanımlamıştım. Ardından da sürdürülebilir kalkınmanın toplum, çevre ve ekonomi olmak üzere üç temel unsurunun olduğunu ve bunların iç içe geçtiklerini belirtmiş ve bunları; “Toplumsal öğelere baktığımız zaman eşitlik, katılım, güçlenme, sosyal hareketlilik, kültürlerin korunması gibi ana başlıklar görüyoruz. Aslında buraya 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Belgesi’nin tüm hakları koymamız mümkün. Çevre içerisinde ilk olarak biyoçeşitlilik, doğal kaynaklar, çevresel taşıma kapasitesi, ekosistem bütünlüğü ve tabii ki temiz hava ve su akla geliyor. Ekonomiyle ilgili olarak hizmetler, ev ihtiyaçları, endüstriyel büyüme, tarımsal üretim ve büyüme, insan kaynaklarının verimli kullanımı gibi konular öne çıkıyor” şeklinde özetlemeye çalışmıştım. Yazının sonlarına doğru da “Diğer bir ifadeyle binlerce kişinin, uzmanın ka-

tılımıyla yapılan tüm toplantılara, hazırlanan yüzlerce hatta binlerce sayfalık raporlara, yol haritalarına rağmen ekonomik kalkınmayla çevre arasındaki çatışma henüz kaldırılabilmiş değil” demiş ve yazıyı “Böylesi karmaşık ve çözümü neredeyse imkânsız gibi görünen “yeşil ekonomi çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma konularını” bundan sonraki yazılarımızda sürdürülebilir tarımsal üretim sistemlerini tartışarak anlatmaya çalışacağım. Ne de olsa biz tarımcıların birinci görevi, insanların en temel ihtiyacı olan gıda maddelerinin düzenli olarak temin edilmesidir” şeklinde tamamlamıştım.

Yeşil Ekonomi gibi son zamanların moda söylemlerinden birisi de “Gıda Egemenliği”. Dünyadaki mevcut tarımsal üretim ve gıda düzenine karşı gruplar yanı sıra özellikle tuzu kuru entel takımı da Gıda Egemenliği diye tutturmuş gidiyorlar. Bu söylem tabii ki “Türkiye, tarımda dünyanın kendine yeterli 7 ülkesinden biridir” kutsal yalanıyla büyümüş bir nesil için son derece cezbedici; ancak cezbedici olduğu kadar da tehlikeli. Gıda üretimi doğal olarak herkesi ilgilendirmek durumunda; ne de olsa tüm canlılar doğaları gereği büyümek, gelişmek ve yaşamlarını sürdürmek için beslenmek zorunda.

“Gıda Egemenliği” deyimini tam olarak anlamak için yine tarihsel bir hatırlatma yapmak gerekiyor. “Gıda Egemenliği” deyiminin isim babası olan ve Türkçe kırsal yol veya köylü yolu anlamına gelen “La Via Campesina” örgütü 1993 yılında Belçika’nın Mons kasabasında kurulmuş. İlk kuruluş amacı aslında Avrupa’nın yüksek tarım destekleriyle ayakta duran küçük ve orta boy tarım işletmelerini, Dünya Ticaret Örgütü’yle gelmekte olan tarım ürünleri ticaretindeki liberalleşmeye karşı korumak. Kısa zamanda 70 ülkeden yaklaşık 150 yerel örgütün katılımıyla büyüyen örgüt bugün küreselleşme karşıtı hareketin önde gelen gruplarından birisi. Üyelerinin büyük kısmını ise “topraksız çiftçiler” oluşturuyor. Burada Dünya Ticaret Örgütü’yle gelen tarımsal ürünlerdeki korumacılığın kalkmasını tartışacak konumda değilim; bu işin uzmanı kişiler umarım bu konuyu enine boyuna **tarlasera**’da sizlerle paylaşsınlar.

Bununla beraber, sizlere kısaca Gıda Egemenliği Hareketi’nin tarımdaki ticaret, teknoloji, üretim ve dağıtım sistemleri gibi konulardaki yaklaşımlarının neden pek de sağlıklı olmadığını ya da aslında haklarını savunduklarını iddia ettikleri insanlara belki de farkında

olmadan nasıl zarar verdiklerini anlatmaya çalışacağım. Aslında Gıda Egemenliği Hareketi’nin savunduğu agro-ekolojik ya da çevre dostu tarımsal uygulamaların sürdürülebilir kalkınma için büyük önem taşıdığı yadsınamaz. Bununla beraber bu hareketin öncüleri, teknolojiyle barışık tarımsal üretim yerine politik ve ideolojik yaklaşımlarla tarımsal üretimi baltalayacak söylemlerle gündemde kalmayı tercih ediyorlar. İlk bakışta, kitlelerin özellikle de tarımsal üretim faaliyetinin dışındaki kişilerin kulağına hoş gelen bu söylemler, maalesef artan dünya nüfusunu beslemeye yeterli olamıyor.

Örneğin “dünyada gıda üretimiyle ilgili bir sıkıntı yoktur, sıkıntı gıdanın adil dağıtılmamasından kaynaklanmaktadır” tespiti genelde katılmamak mümkün değil. Ancak, kimse çıkıp da bu adil paylaşımın nasıl olacağını bir türlü ortaya koyamıyor. Daha doğrusu çözüm önerileri, mevcut üretim düzeyini dahi geriye götürecek türden. Kişisel hırs ve çıkarlarını bir yana bırakarak düşünebilen her eğitim sahibi kişi, soğuk savaşın ardından neoliberal ekonomi politikalarının neden olduğu tahribatı görebilmektedir. Dolayısı ile Gıda Egemenliği’nin savunuların dillendirdikleri bu olumsuzluklara katılmamak mümkün değil. Ancak, aynı kişilerin şimdiye kadar yaşanan kıtlık ve açlıkların özellikle gıdada kendine yeterli olmak adına düzenlemeler yapan sosyalist rejimlerde ortaya çıktığını görmezden gelmeleri düşündürücü. Burada Kuzey Kore ile Afrika’daki totaliter rejimleri hatırlamakta yarar var.

Çok uluslu şirketlerin dünyadaki gıda üretimini kontrolleri altına aldıklarını savunan “Gıda Egemenliği” önderleri gıda üretiminde alternatifler sunuyor ve tarımda serbest ticaret ile yeni teknolojilerin olmamasını istiyorlar. Bu ekolojik-tarımsal yaklaşıma göre, biyolojik varlıklar arasındaki dengeleri gözetenek toprak verimliliğini koruyan, zararlı mücadelesini yine bu dengelere bırakarak üretimi öngören bir tarımsal üretim sistemi tek çıkış yolu. Bu sözde “bütüncül” sistemin nasıl işleyeceği konusunda doğal olarak tam bir fikir birliği yok. Zira tarımsal ekoloji, tarımsal üretimde kullanılan teknikleri, uygulanan gübre ve kimyasal ilaçların toprak ve çevre üzerindeki etkilerini, yeni bitki tür ve çeşitlerini, rotasyon uygulamalarını dolayısı ile bu tarımsal faaliyetler ile çevresi arasındaki ilişkileri rakamsal olarak ortaya koyan bir bilim dalı. Bu etkilerin her bir coğraf-

yada yani farklı toprak ve iklim koşullarında bizzat alan denemeleriyle ortaya konulması gerekiyor. Sizlerin de takdir edeceği üzere, farklı tarımsal uygulamaların çiftçilikle uğraşanlar başta olmak üzere toplumun refahı üzerindeki etkilerini araştırmak ekonomist ve sosyal bilimcilerin ilgi alanı olmasına rağmen, arazi çalışmalarını zor bulan bir kısım agro-ekolojistler tartışmaya politik söylemlerle katılmayı tercih ediyor gibi görünüyorlar. Bizde olduğu gibi bir kısım sözde tarım ekonomistleri de tarımsal üretimin bizzat kendisinin ekonomik bir faaliyet alanı olduğunu göz ardı ederek, “tohum takas şenliği” vs. gibi eylemler örgütleyip küreselleşen pazar ekonomisi çağında pre-kapitalist üretim sistemlerine duydukları özlemi gidermeye çalışıyorlar.

Sanırım, yine kafanız karışmaya başlamıştır. Şimdi küçük bir örnek verelim: Erişimi kolay bir yerde dünya haritanız varsa lütfen onu önünüze alınız ve haritaya şöyle bir bakınız. Yoksa gözlerinizi kapayıp dünya haritasını gözünüzün önüne getirmeye çalışınız. Ardından da şu soruya yanıt vermeye çalışınız: Dünyada gıda üretim fazlası hangi ülkelerde var? Dünyanın hangi bölgelerinde insanlar açlıktan kırılıyor?

Değerli okurlar, 20. yüzyıl başlarından beri özellikle de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra tarımsal üretimde muthiş bir artış yaşandığını sanırım hepiniz biliyorsunuzdur. Defalarca yazdığım üzere, 20. yüzyıl başlarından itibaren, genetik biliminde meydana gelen gelişmelerin bitki ve hayvan ıslahında yaygın olarak kullanılması yüksek verimli bitki çeşit ve hayvan ırklarının geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Bunun yanında tarımda mekanizasyonun gelişmesi, kimyasal gübre kullanımının yaygınlaşması, hastalık ve zararlıların neden olduğu kayıpların kimyasal mücadele ilaçları ile önlenmesi ya da en az düzeye indirilmesi, bitkisel üretimde sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bitkisel ve hayvansal üretimde yüzde 100’ü aşan artışlara yol açmış, bunun sonucu özellikle gelişmiş ülkelerde üretim fazlası oluşmuştur. “Yeşil Devrim” sayesinde 1960’lı yıllardan itibaren, bu yeni çeşitler ile yeni tarım teknolojileri Türkiye’ye ve çoğu diğer gelişmekte olan ülkelere de kısa sürede girmiş ve genelde yerel nüfusun ihtiyacı olan gıda maddeleri üretiminde genelde yeterlilik sağlanmıştır.

Çeşitli sosyo-politik nedenlerle bu teknolojilere erişemeyen ülkelerde özellikle de Afrika’da kıtlık ve açlık hâlâ insanlık ayıbı olarak yaşanmaya devam etmektedir. Evet, Afrika’nın birçok ülkesinde yaşanan politik istikrarsızlık, iç savaşlar, AIDS salgını gibi hastalıklar yaşanan sıkıntıların başında geliyor. Ancak bu durum, Afrika ülkelerindeki insanların ileri tarım tekniklerine

erişemedikleri için kendilerine yeterli olabilecek tarımsal üretimi sağlayamadıkları ve tarımda net ithalatçı konumunda bulundukları gerçeğini değiştirmiyor. Daha önce de yazmıştım, bu insanlar kendi tercihleri doğrultusunda değil zorunlu olarak organik tarım yapıyorlar; bu insanlar yol bulunmadığı için zorunlu olarak ürünlerini dünyaya kapalı dar bir yerel bölgede takas ediyorlar; bu insanlar hiç görüp duymadıkları için yabancı, hibrit tohumları değil kendi tohumlarını kullanıyorlar; bu insanlar atalarından gördükleri “bilge tarım” tekniklerini uygulayıp üretim yapıyorlar; bu insanlar bunun için para kazanıp çocuklarını okula göndermiyorlar; bu insanlar onun için periyodik olarak gelen kurak yıllarda ya da benzeri doğal afetlerde açlıktan kırılıp ölüyorlar. Hal böyle iken Avrupa’daki tuzu kuru kesim örneğin İngiltere Veliaht Prensi Charles ve benzerleri, devlet desteği ile ancak ayakta durabilen organik tarımın erdemlerinden bahsedip bütün dünyanın organik ürün yetiştirmesini istiyorlar. Daha önce yazmıştım; İngiltere’nin güneyindeki arazilerinde organik tarım yapan Prens Charles hazretlerinin yıllık organik tarım desteği 200 bin pound. Kimsenin parasında pulunda tabii ki gözüm yok, ancak göz göre göre insanları fakirliğe ve kıtlığa mahkum etmek isteyenlere karşı bir şeyler yazmak isterim. Size bir rakam daha vereyim: Önümüzdeki 10 yıl içerisinde tarımsal üretiminin yüzde 20’sini organik dönüştürmeyi hedefleyen AB ülkelerinin Avrupa dışından 35 milyon hektar alanda yapılan tarımsal üretime denk gelen ithalatı bulunuyor. Yani dünyanın farklı bölgelerindeki çiftçiler yetiştiriyor, AB tüketiyor.

Ne yazık ki, herkesin “kendi yöresinde kendi gıdasını üretme hakkı” bulunduğunu savunan Gıda Egemenliği önderleri bu dengesizliğe hiç temas etmiyorlar. Tam tersine, nostaljik sol söylemlerle dünyada gittikçe yaygınlaşan bilgiye dayalı ekonomi gerçeğini ıskalamayla tercih ediyor ve bunu da ilerici ya da aydın kimlikleriyle bütünleştirebiliyorlar; tam devekuşu durumları... Gıda Egemenliği savunucularına baktığımız zaman tam bir “beş benzemez” durumu söz konusu; küreselleşme karşıtları, GDO-karşıtları, “slow food” hareketi, organikçiler, yerel tarım hayranları, kadın hakları savunucuları vs... İlk bakışta ortak yanları yok gibi görünen bu grupları birleştiren “düşmanımın düşmanı dostumdur” hali ne kadar sürecektir hep birlikte yaşayıp göreceğiz. Küreselleşmeye ve mevcut gıda sistemine karşı olan bu grupların ortak tarafları, tarımsal üretim ve gıda sisteminin gözünü para hırsı bürümüş çok uluslu şirketler tarafından kontrol edildiğine dair sarsılmaz inançları. Sunulan alternatif ise yerel tüketimin yerel üretimle karşılandığı, aile işletmelerinde yapılan üretimin dar

evrelerde paylaşıldığı, bağımsız, sürdürülebilir, evre dostu bir üretim ve yaşam tarzı...

Böylesi romantik bir üretim şekline karşı çıkmak herhalde akli başında kimsenin, hele 15 milyonluk İstanbul gibi bir metropolde yaşayanların reddedebileceği bir öneri olamaz. Doğayla tekrar barışmak, doğaya rağmen üretim yerine doğayla birlikte üretim yapmak, çiftçilerimizin alın terini serbest ticarete karşı korumak, çocuklarımıza her gün taze sağılmış organik süt içirmek, Osmanlı çileği yemek, çokuluslu şirketleri ülkeden atmak, ülkeyi GDO'lardan arındırmak, böylece artık kimsenin açlık ve kıtlık çekmediği bir dünya yaratıp mutlu mesut yaşamak doğaya yabancılaşmış herkesin tabii ki kulağına hoş gelmekte ve yoğun bir kabul görmektedir.

Pek âlâ, pek güzel de bunlar sizce daha önce kimsenin aklına gelmemiş ve hiçbir yönetim tarafından denenmemiş midir sanıyorsunuz? Çok geriye gitmeye gerek yok. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Sovyetler Birliği'nde yaşanan büyük kıtlık milyonların hayatına mal olmuş; Lenin "Yeni Ekonomik Politika"sını yürürlüğe koyarak kâr amaçlı tarımsal üretimi tekrar yasal hale getirmek zorunda kalmıştır. En büyük kıtlıklar yakın tarihimizde otoriter sosyalist rejimlerle yönetilen Çin, Hindistan ve Etiyopya gibi ülkelerde son zamanlarda da Zimbabve ve Kuzey Kore'de yaşanmıştır. Bunların tümünün ortak özelliği aşırı merkezîyetçi bir tarımsal üretim ve dağıtım planlaması ile gıda üretiminde kendine yeterli, diğer bir anlatımla Gıda Egemenliği'ne sahip olabilmektir.

**Erişimi kolay bir yerde dünya haritanız
varsa lütfen onu önünüze alınız ve
haritaya şöyle bir bakınız. Yoksa gözlerinizi
kapayıp dünya haritasını gözünüzün
önüne getirmeye çalışınız. Ardından da şu
soruya yanıt vermeye çalışınız: Dünyada
gıda üretim fazlası hangi ülkelerde var?
Dünyanın hangi bölgelerinde insanlar
açlıktan kırılıyor?**

Daha önceki yazılarımda da anlatmaya çalıştığım üzere çiftçilik zor bir zanaattır ve tarımsal faaliyetlerin hemen tamamı doğaya karşı verilen büyük mücadeleyi içerir. Bu itibarla, avcı toplayıcı kimliğinden sıyrılıp tarım devrimini gerçekleştirdiği günden itibaren insanoğlu doğayla bir ölüm kalım mücadelesine girişmiştir. Artan dünya nüfusunu yeterli ve kaliteli şekilde besleyecek tarımsal üretim de teknolojik gelişmelerin tarıma uygulanmasıyla mümkün olmuş, insanların refah seviyeleri bu şekilde yükselmiştir.

Özetle, Gıda Egemenliği'nin bayraktarlığına soyunan kesimler, eğer bu söylemlerinde ciddi iseler öncelikle ideolojik tercihlerini kişisel çıkarlarını bir yana koyarak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak çevre dostu modern tarım tekniklerini benimsemeli ve bu teknolojilerin kalkınmakta olan ülkelerdeki geniş halk kitlelerinin erişimine katkıda bulunmalıdırlar.